

Ερωτήσεις για τη συνολική θεώρηση των *Ἠθικῶν Νικομαχείων*

1. Να δείξετε ότι η αρετή είναι ολοκλήρωση και προορισμός του ανθρώπου. Να στηριχθείτε σε χωρία των κειμένων των *Ἠθικῶν Νικομαχείων* που διδαχτήκατε.
2. Ένα γνωστό περιστατικό της αρχαίας ελληνικής μυθολογικής παράδοσης με πρωταγωνιστή τον Ηρακλή έχει κεντρικό θέμα του την αντίθεση *ἀρετῆς - κακίας*. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο, να επισημάνετε κοινά σημεία και διαφορές με τις θέσεις του Αριστοτέλη σχετικά με την ηθική αρετή. Ειδικότερα να προσέξετε τις έννοιες: ηδονή, τρόπος απόκτησης της αρετής, το χαλεπόν της αρετής, προαίρεση, ευδαιμονία.

φησὶ γὰρ Ἡρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων εἰς ἦβην ὠρμάτο, ἐν ἧ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέψονται ἐπὶ τὸν βίον εἴτε τὴν διὰ κακίας, ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι ἀποροῦντα ποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται· καὶ φανῆναι αὐτῷ δύο γυναικας προσιέναι μεγάλας, ὡς δ' ἐγένοντο πλησιαίτερον τοῦ Ἡρακλέους, τὴν δ' ἑτέραν εἰπεῖν Ὅρω σε, ὧ Ἡράκλεις, ἀποροῦντα ποίαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη. ἐὰν οὖν ἐμὲ φίλην ποιησάμενος ἔπη, τὴν ἠδίστην τε καὶ ῥάστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἄγευστος ἔσει, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαβιώσει. καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα· ὦ γύναι, ἔφη, ὄνομα δέ σοι τί ἐστίν; ἡ δέ· Οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι, ἔφη, καλοῦσί με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με ὑποκνιζόμενοι ὀνομάζουσι Κακίαν. καὶ ἐν τούτῳ ἡ

Λέγει δηλαδή για τον Ηρακλή όταν μετέβαινε από την παιδική ηλικία στην εφηβική, στην οποία πλέον οι νέοι αφού γίνονται αυτεξούσιοι φανερώνουν είτε αν θα ακολουθήσουν την οδό που οδηγεί μέσω της αρετής στη ζωή είτε την οδό της κακίας, αφού βγήκε σε ήσυχη τοποθεσία, κάθησε και απορούσε ποια από τις δυο οδούς να ακολουθήσει. (τότε) του φάνηκε ότι τον πλησίασαν δύο γυναίκες επιβλητικές και όταν έφτασαν κοντά του η μια (από αυτές του) είπε: «Σε βλέπω, Ηρακλή, ν' απορείς ποιο δρόμο να πάρεις στη ζωή σου. Εάν λοιπόν κάμεις εμένα φίλη σου, θα σε οδηγήσω στον πιο ευχάριστο και εύκολο δρόμο, και από τα ευχάριστα κανένα δε θα υπάρξει που να μην το γευθείς, και θα περάσεις όλη σου τη ζωή χωρίς να δοκιμάσεις δυσκολίες». Και ο Ηρακλής αφού τα άκουσε αυτά: «Γυναίκα», είπε, «ποιο είναι το όνομά σου;» «Οι δικοί μου φίλοι», είπε, «με ονομάζουν Ευδαιμονία, εκείνοι όμως που με μισούν με ονομάζουν Κακία». Εν τω μεταξύ η άλλη γυναίκα τον πλησίασε και

έτέρα γυνή προσελθοῦσα εἶπε Καὶ ἐγὼ ἦκω πρὸς σε, ὦ Ἡράκλεις, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταματοῦσα, ἐξ ὧν ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἀγαθὸν ἐργάτην γενέσθαι καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμότεραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι. καὶ ἡ Κακία ὑπολαβοῦσα εἶπεν Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὡς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἡ γυνὴ σοι αὕτη διηγείται; ἐγὼ δὲ ῥαδίαν καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἄξω σε. φέρεται δὲ προσκλίνει τῇ Ἀρετῇ τὸν Ἡρακλέα καὶ τοὺς ἐκείνης ἰδρωτάς προκορῖναι τῶν προσκαίρων τῆς κακίας ἡδονῶν.

Ξενοφῶν, Ἀπομνημονεύματα II, 1, 21-34 καὶ Schol. Ἀριστοφάνης, *Νεφέλαι*, 361 (διασκευή). Μετάφραση: Κ. Βάρναλης (διασκευή).

3. Να συγκρίνετε τις απόψεις του Αριστοτέλη για τη μεσότητα με το παρακάτω απόσπασμα από το δεύτερο στάσιμο του *Οιδίποδος Τυράννου* του Σοφοκλή:

ὑβρις φυτεύει τύραννον ὑβρις, εἰ
πολλῶν ὑπερπλησθῆ μάταν,
ἂ μὴ 'πίκαιρα μηδὲ συμφέροντα,
ἀκρότατα γεῖσ' ἀναβάσ'
ἀπότομον ὄρουσεν εἰς ἀνάγκαν
ἔνθ' οὐ ποδὶ χρησίμῳ

χρῆται. (στ. 873-879)

«Ἡ ἔπαρση τον γεννάει τον τύραννο,
ἡ ἔπαρση, που αν μάταια παραφορτωθεῖ
με πολλά που θε νά 'ναι
παράκαιρα κι ασύφερα, σα θενά φτάσει
πια στην πιο ψηλὴ κορυφή, θα πέσει
μες στον ορθόγκρεμο ὄλεθρο

του εἶπε: «Και ἐγὼ ἦλθα κοντά σου, Ἡρακλή, ἐπειδὴ ξέρω ἐκείνους που σε γέννησαν καὶ ἐνόησα ἐντελῶς τὴν εὐφυΐα σου στη μάθηση καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἔχω τὴν ἐλπίδα ὅτι, αν ἀκολουθήσεις τὸ δικό μου δρόμο, θα γίνεις πάρα πολὺ καλὸς ἐργάτης τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἐργῶν καὶ ἐγὼ θα ἀναδειχθῶ πιο ἐντιμὴ καὶ διαπρεπὴς με τις ἀγαθὲς πράξεις σου». Καὶ ἡ Κακία πήρε τὸ λόγο καὶ εἶπε: «Καταλαβαίνεις, Ἡρακλή, ὅτι ἡ γυναίκα αὐτὴ σου ὑπόσχεται δρόμο μακρὸ καὶ δύσκολο για τις εὐφροσύνες. Ἐγὼ ὅμως θα σε ὀδηγήσω στὴν εὐδαιμονία ἀπὸ δρόμο εὐκόλο καὶ σύντομο». Λέγεται, λοιπόν, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐπέλεξε τὴν Ἀρετὴ καὶ προτίμησε τοὺς δικούς της μόχθους ἀπὸ τις πρόσκαιρες ἡδονές της Κακίας.

απ' όπου δεν τον ωφελεί το πόδι νά 'βγει». (Μετάφραση: Ι. Ν. Γρυπάρης).

- α) Ποια έννοια κυριαρχεί στο απόσπασμα του Σοφοκλή και σε ποια αριστοτελική έννοια αντιστοιχεί;
 - β) Αφού λάβετε υπόψη σας όσα υποστηρίζει ο Αριστοτέλης για τη μεσότητα στα ΗΝ και στο χωρίο 1295 a 37-42 των *Πολιτικών*⁷⁸, να συγκρίνετε τις θέσεις του φιλοσόφου με τις απόψεις του Σοφοκλή για τη σχέση της μεσότητας με την πολιτεία.
 - γ) Τέλος να σχολιάσετε τις αριστοτελικές απόψεις και την ποιητική σύλληψη του Σοφοκλή, λαμβάνοντας υπόψη σας το μύθο του τυράννου Αρδιαίου στην πλατωνική *Πολιτεία* (βλ. σχολ. βιβλίο, σσ. 127 κ.ε.).
4. Ανατρέχοντας στα κείμενα των ΗΝ που διδαχθήκατε, να σημειώσετε τα χωρία που δηλώνουν την κοινωνική - πολιτική διάσταση της αρετής και να δείξετε πώς συγκεφαλαιώνονται στον ορισμό της αρετής στη 10η ενότητα.
 5. Υποστηρίχθηκε ότι τα ΗΝ, αν και δεν είναι έργο σε μορφή διαλόγου, ανάλογο προς τα πλατωνικά έργα, παρουσιάζουν πολλές ομοιότητες με αυτά. Ο Αριστοτέλης, όπως και ο δάσκαλός του, εξετάζει με βάση την επαγωγική μέθοδο την αλήθεια σε διαδοχικά στάδια, έτσι που κάθε φορά κάνει ένα βήμα και σε κάθε φάση συμπληρώνει, επεξηγεί, φωτίζει και προωθεί τη σκέψη του. Να δείξετε την αλήθεια αυτής της άποψης με τη βοήθεια χωρίων των κειμένων που διδαχθήκατε, σχετικά με τη διερεύνηση της φύσης της αρετής.

⁷⁸ Βλ. Παράλληλα κείμενα, αρ. 7 (πρβλ. και αρ. 8).